

Мила Сћефановић

ОТПАД ЕДЕНСКОГ ВРТА

Мирко Демић: *Айокрифи о Фурџули*,
Стилос, Нови Сад, 2003

Изолованост осетљивих тема, истрошеност језика, али не и у простору прећутаног, потискивање зарад предрасуда, вечно трајање књижевног лицемерја и колективне цензуре, обнавља се новом књигом *Айокрифи о Фурџули* Мирка Демића. Претходно објављене књиге су концентрати једне позамашне, али савладане, лектире из различитих књижевних епоха. У стваралачкој хронологији ауторова пажња се помера са имагинације ватром (загонетка Наполеон) и феномена изгубљених књига (трагање за Шулцовим *Месијом*) на провоцирајући есејистички текст о аналности зла и естетици ружног. Променили стереотипе и успоставити нови поредак у књижевности није новина, али је парадигма ових ресурса књижевних преокупација прилог ретким стваралачким поступцима које налазимо у контроверзној и необичној књизи Мирка Демића. Аутор у овој књизи личи на јунака модерне драме апсурда кога разједа привид људске среће и стварност почињених зала.

Како разлике између хоризоната изворног текста и толкујућег писма чине несводивом разлику између аутора и његовог тумача, могућност приближавања средишту текста остварује се као читање пи-

сања *Књи́ге о одсу́тном*. Пре свега, аутор је направио колекцију незаузетих места у регистратури књижевних тема. Избором реквизита, нуспроизвода људског духа и људског тела, есејистички је развио феномен зла, свеприсутног и неизбежног у минулим и савременим цивилизацијама. Ненаписано из домена зла компензира се означавањем преко фрагмената и цитата значајних дела светске и наше књижевности. Спрега документарних елемената и бујица цитата је основна концепција овог Демићевог дела. Скривени етос је борба против маске, тј. конвенционалности и друштвеног привида, у име индивидуалне истине; чему толико индивидуалних жртава у име општег спасења, основа је фокусирања пишчеве енергије. Доминантност цитата је литерарно покриће и посредовање између знаковног света и материјалне збиље.

Организација Фуртулине приче претворена је у предмет игре, можемо рећи и аутора и читаоца. Час је то прича у жанру библијског јеванђеља, затим кратке прозе и, у финалном свођењу страдања, драмски представљена; посебно је интригантна заокупљеност дидаскалијама. Интертекстуалност успоставља мрежу над свим лексичко-енциклопедијским одредницама. Сенке библијских текстова преображене су из позитива у негатив. Еденски врт није узгајалиште људске врлине, оно је родно место људске патње и греха. Целокупна грађа у асоцијативном низу подсећа на рендгенски снимак Шошиних туберкулозних плућа – костура обавијеног влажним ткивом, који, уместо улешане фотографије љупких црта живота, носи њен обожавалац Ханс Кастроп. Провоцирање текстом, који кореспондира са митским сенкама и многим трансформацијама културолошког модела постојања човека у природи и друштву, одводи нас у нове авантуре читања и књижевних слобода, ако ту слободу схватимо као инстанцу читаоца. Заробљени у детерминантима између наше оралности и аналности, забашурујемо негативне продукте сопственог и колективног постојања. Књижевност је пребукирана доказима о генетици људског зла и њеној размножености. У Демићевој верзији *књи́жественос̄ӣ је, између ост̄иало̄, дей̄онија човекових̄ г̄адос̄ӣи и варварс̄ӣва*.

Нови пребацивач појављује се у књизи о Фуртули, уместо костура, око кога дебља месо приче; сада се предмет писања конвертује у *изме̄ӣ*. Статус употребљених речи из фекалне производње превазилази третман значења, индекс тих речи је метонимијског карактера, без обзира на пишчево гађење над индоктринираним читаоцима. Упозорење, да се не уважава еуфемизам својствен љубитељима лепе књижевности, прети да смањи и онако малобројне конзументе књига над којима се додатно расуђује. Нужда загађивања изискује елиминацију наших и туђих говњивих трагова, и ако није реч о метафори, онда западамо у нихилизам. Хомо фекалиус постаје човек тек када прораде све менталне функције. Повратак у идеализам оствариће се оног дана

када се физиологија супштине – раздвајање на чисто и нечисто, уместо у унутрашњости стомака буде одвијала на нивоу духовности света, под условом да сви имају исти прерађивачки апарат. Та естетика истоветности је неизводљива, али је у гомили наглашених различитости пожељно укидање зла, ма колико то претило укидању света.

Демићев трактат о загађивању има свој редослед – прво је била глад, потом се човек најео па загадио и себе и околину. Глад није само физиолошко стање, то је најјача и врло извесна претња човеку. Манипулација моћних над слабијима везује се за глад, примарну за храном и секундарну за духовним испуњењем. Та манипулација са гладнима заузела је прилично простора у књизи. Много тога везаног за људски организам и његов дух образложено је у кључу физиологије зла. Истина је да смо од Библије сви на истом, али нас раздваја густина духовности или предност изабраних да на време спречи пошаст. Метафоричност просветљења је у назнакама, ни Бог није чист чим се у њега сумња, ми смо још мање јер смо наследници оних који су га разапели.

Условљеност између литературе и нужника је по Демићу нераскидива; многа дела завршила су на ђубришту цивилизације, а многа ће се наћи ту неизоставно. Функција ђубрета и канализационих садржаја креира се на нов начин. Тржиште је поспешило индустрију која брише трагове загађивања. Прво смо имали чистаче у карневалској књижевности, у раблеовском, па потом у колабрењонском маниру. Сада нас опседају они што оплођавају свој капитал на садржајима физиолошких потреба. Та цивилизацијска новина је полазна тачка свим накнадним чистунцима. По некој слободи намеће се преокупација о растућој производњи средстава за хигијену и улепшавање. Чим ступите у простор развијеног света, прво што морате да научите јесте кодекс о одлагању ђубрета. Свему се зна ред и ништа не сме да смрди, иако нас сметлишта затрпавају и трују. Нема помена о технологији прераде духовног отпада на коме инсистира Демићев текст. Али интелектуалци западног света увелико упозоравају на предстојеће: *Већина ради оно што се у сличним ситуацијама увек и радило: чисти. Што више смрде они алегорични лешеве у орману, то више морају да бљешиће њлочице у кућама. Будућности припада рециклажи, а бројни шарени контејнери за бело сјајло, зелено сјајло, њајир и њластику значајно доприносе бољем изгледу градова.* (Хенрик Бродер: *Аналности зла*, предговор немачком издању есеја Хане Арент *Последње нацистичке владавине*). Срећни логори су будућност света, у њима ће бити очишћени сви смрадни трагови, само ће рајски вртови подсећати да је ту некад био заматак свих зала.

Све биографије страдалника од Христа до данашњег дана воњају на трагове људских зала. Казне, прогонства, заточеништва свих вре-

мена стали су у садржаје многих кибли које затворски чистачи не могу да склоне, без обзира колико дугачке биле дршке којиме се та нечистоћа износи из бивших логора. Бодлерово *Цвеће зла* храни се на гнојиву оронуте цивилизације: *Живи ђаво држи нијии шїио нас мичу! / Ми љубимо сїварии све гадније и ниже, / Сваког дана Паклу за корак смо ближи / И не гадe нам се смрагови шїио ничу!* Пuteви избављења проходни су само привидно, увек краткотрајно. Свест о греху по правилу дође када нема снаге за искупљивање. Бодлер је уочио да је то за цивилизацију било касно половином XIX века.

У Демићевој фрагментарној прози нема цитата женских аутора, а управо су оне додатно нечисте. Оне рађају поклонике зла и отуда накнадна проблематизација како зауставити то управљање имовином зла. Сконост ка ублажавању и поетизовању чедних перспектива из женског угла налазимо на местима где грубости језика пристоје. Тако Маргарет Јурсенар у *Хадријановим мемоарима* промишља последње тренутке у болести великог владара који се лишавао хране. Његова упитаност кореспондира са Демићевим менијем у *Ајокрифима о Фурїули*. Хадријан преиспитује своје заслуге и учинке: *Немој ме вређати и смаїтрајући ме за обичног їоклоника лишавања: обред који одїграва два или їири їуїиа на дан, а шїљ му је да одржава животи, свакако да заслужује нашу їуну їажњу. Појестии воћку, значи унеїи у себе леїу, живу, сїрану сївар коју је оїхранила и однеговала земља, као и нас; їио значи їринеїи жрїїву, само їиу себе више волимо но сїварии. (...) Никад нисам заїризао цео војнички хлеб, а да се не задивим шїио ће їиа їешика и груба маса умеїи да се їреївори у крв, у їиоїлоїу, можда у храбростї. Ах, зашїио мој дух, и у својим најбољим данима, има само један део їиe моћи.* Хадријан своди биланс на измаку, када је тешко у присуству лекара остати цар: Око практичара је у мени видело само токове, смешу лимфе и крви. Маргарет Јурсенар избегава да укаже на токове органа за варење, доказујући да је прећуткивање боље.

Производња јела, хране за тело и дух су у женској компетенцији. Јесу ли у Демићевој кухињи сви кувари андрогини? А колико је стара кулинарска вештина, доказују антички списи, јединствени и усамљени писани споменици културе приватног живота. Помени о кулинарској литератури су многобројни: Енејев спис *Посласїише*, Катанова упутства о јелима у делу *О земљорадњи*, Варонови и Колумелови списи, као и чувени Апицијев кулинарски спис *Римски кувар*. Ова последња књига, чији је аутор, приређивач и преводилац Слађана Милинковић, припремљена је (сазнали из часописа: *Сїање сїварии*) за објављивање у издавачкој кући *Сїилос* из Новог Сада, која је објавила и контроверзну књигу Мирка Демића *Ајокрифи о Фурїули*. Да не бисте хранили зле мисли, једите јабуке, зготовљене још у библијска времена и у

Демићевој песничкој радионици. Рецепти су приватна ствар баш као и одлазак у тоалет. Да ли је, објављујући ову књигу, Мирко Демић излучио и своју књижевну храброст, видећемо у наставку приче о прошлим и будућим починиоцима и жртвама зла?

Књига пред нама је фрагментарна проза о разрачунавању између оптимистичке позиције добра у човеку и нихилистичког наслеђа његове улоге у злу. Текст релативизује вредносна мерила лепог, доброг и истинитог, али и тражи укидање метафизике зла, зачетог у Еденском врту.